

tant la combinació resta suggestiva i fa pensar en una combinació heretada des de temps pre-romans, amb un genitiu plural indoeur. en -on; idea evidentment audaç, que no es pot formular sense gran reserva.¹

Segueixen més tard molts més: «sterilis --- quod vulgo dicitur *eixorc*» a. 1165, i l'*InuLC* assenyala uns 25 testimonis d'entre *exorc* i l'abstracte *exorquia* fins a 1360. Després en tota mena de textos literaris: «Zacaries --- era *exorc*, que no avia fil ---», «e Na Ratxel, donques no fo longuament *exorca*? Samson --- Samuel --- agre n mares *exorques* --- Maria --- nex de mare *exorca*, maravelosament», *VidesR* (f° 127r1, 195v2), sempre traduint *sterilis* de l'original (p. 588, etcètera).

També sovint aplicat a coses: «sens la Tua benedició, Senyor meu, la --- terra és estèril, *eixorca*, vana e buida, e no dóna ne produeix sinó spines e cartes», *BOLIVER (Excitatori, 63=ll. sterilis est, inanis et vacua)*, «arbre són estat *eixorc*, e lo pus inútil ram de tot lo humanal linatge», id. (id., 65); aplicat a persones però amb sentit secundari 'havent perdut el fill': «fom lay denan Malorques, / quant l'enamichs nostres mayres *exorques* / volch de nós fat», Andreu Febrer (princ. S. xv, *RHis*p. xxvii, 296); «tu ést Mordret e semblant de Cahim, / ple de viltats ez *exorch* de tots béns: / si fossen bons, mort t'agren tos parents», Arnau d'Erill (*BABL* xxix, 217.175): aquesta acc. 'desproveït, mancat de tot' la trobem encara en Eiximenis - «les pus *exorques* ciutats del món en riqueses natural», i JoMartorell fa dir a Plaerdemavida: «si yo tingués enamorat tan bé m'i jugaria com vosaltres feu: mas só dona *exorqua*, que no tinc res qui bé'm vulla» ed. pri., cap. 146 (frase omesa en *NCL* III, 98).

És important l'ample repertori d'exs. en JRoig. Hi apareix *exorc*, -ca, i també *xorc*, *xorca*, però és dubtós que sigui ben real aquesta variant reduïda, car només apareix darrere vocal;² en un dels passatges rima en vocal tancada (*xorca/forca*) en un altre com a oberta (*exorc/porc*) i és sabut que en el *Spill* la majoria de les rimes de o són justes, si bé n'hi ha 90 de falses però no passen del 2%: una d'elles ha de ser doncs d'aquestes, i no es pot assegurar quina de les dues. L'hi tenim en el sentit més estricte: «com la cugula / e com la mula, / que fills no sembra, / la '*xorca* fembra / és reputada», «per infants fer, / velles morderres / *exorques*, porres, / moltes hi roden: / quant als no poden / han fill furtat / o manllevat, / supposant parts / ---» (vv. 6174, 8734); en un altre és dels fruits de la terra: «celler tot buit / vinya sens fruit, / *exorca*, erma»; en fi en d'altres podria estar aplicat (com ja hem vist) a la persona fecunda que s'ha quedat sense fill: «supposant parts, / fill ab tals arts / tu ja n'has vist, / mentres tenguist / la viuda '*xorca*: / també 'n la força / d'esta ciutat, / has vist mardines / sentenciades / ---»; «si res vos mana / lo vell *exorch* / —grunya com pòrch—, / no-n façau res» (vv. 13421, 8543, 6007); «Mentre Amor --- / ja no pot ser qu'en mi-s crie gran arbre: / mon cor li és com terra molt *exorca*» (vers estramb en Ausiàs

(cxvii, v. 108). «La revolució de setembre --- tan bescantada per inepta, per *xorca* i per descarada ---», Marian Vayreda (*Carlínada* I, ed. 1950, p. 17).

Pel que fa a la vocal, *AlcM* afirma que és una ò. És pot dubtar en això, entre qualificar-ho de mal fundat o almenys exagerat, i mirar-ho com a netament fals, tenint en compte que el cas de JRoig pot tractar-se, com hem vist, d'una mera llicència poètica, i que algun altre hi pot haver el mateix o bé mera pronúncia errònia de gent que no ha heretat viu l'ús del mot. Rima amb *morca* en el *Coll. de Dames*, v. 937.

Fabra posava *eixorc* (*Gram. L. Cat.*, 1912, índexs), el meu pare, que sovint usava el mot, el digué sempre amb *ó* sense vacillar, i jo en ma vida no ho he sentit d'altra manera. És doncs, falsa la pronúncia *ə́ɔrk* d'*AlcM*, almenys atribuïda al cat. or. Tanmateix sembla que la pron. ò ha tingut fonament, almenys a les Illes, on sembla tenir bastant d'ús popular: «Si ets un foraster, o empleat, / alaba sempre Mallòrca, / i res més, que ella no és *xorca* / per qui enfora d'ella és nat», PdAPenya (*Po. Pop.*, p. 40); «es llevant no és *xorc*» dita popular menorquina (Camps Merc., *Folk*l. I, 280); i no rarament com a NP: *Ca's Xòrc* a Selva (pron. *kə́ɔrk*). En ross. (on el mot deu ser ben viu, car usen *cabra aixorca* 'estèril, que no pot cabridar' la gent de Ribesaltes, *BDLC* ix, 189), no dispo de dades fidedignes quant al timbre, no sabent si és el mateix *xorc* 'espècie de xanguet' que recullo entre els pescadors del Barcarès (1960).

Pel que fa l'Edat Mitjana, no tenim més que alguna dada tardana i de validesa limitada: Aversó (c. 1390) en el seu *Torcimany*³ posa *exorcha* en les rimes amb o plenisonant (junt amb *torcha*, *retorcha*, *porcha*, *Malborca*, *Menorcha* i *cavorcha*, § 182), també els masculins en *orc* (§ 1410.2), en canvi JMarc amb les tancades, §§ 325 i 1174. La grafia *exurchias* que trobem en algun document molt antic (a. 1185, Bast-Bass., col. 720) és un indicati favorable a la *o* però més o menys recusable. La conclusió ha de ser que les dues pronúncies *o* i *ɔ* deuen ser més o menys antigues totes dues, i que encara que la primera sembla comptar amb els sufragis més sòlids, potser ni l'una ni l'altra no tingué mai res de fals i coexistiren des del principi.

Quant a la llengua d'oc, el *PDPF* marca *eissorc* «stérile» com a mot de o tancada. Allí no abunda, és veritat, la documentació antiga: apareix en el *Breviari d'Amor* de M. Ermengaut de Beziers: «Benezetas etz, / *yssorcas*, que non effantetz» (*PSW* II, 345), al qual afegeix Pansier un *eissorc*, -a, «stérile» de la zona avinyonesa any 1420, de manera que ignoro pròpiament en què es fundava Levy per a la seva *o*.⁴ Modernament no pertany al provençal ni a la major part dels parlars occitans: el *TdF* només recull *sourgo* «vache stérile dans l'Ariège», però no sembla haver n'hi dades actuals enlloc més.⁵

Cal reconèixer que aquest problema etimològic ha estat negligit i ben poc i mal estudiat: en realitat podríem dir que res hi ha escrit d'útil; potser valdria més prescindir del poc que s'ha escrit: els etimolo-